

УДК 339.97(045)

РУМЯНЦЕВ А.П.,
д.е.н., професор, професор кафедри міжнародних
економічних відносин і бізнесу
факультету міжнародних відносин
Національного авіаційного університету
ЯРЕМОВИЧ П.П.,
к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту
Університету сучасних знань

ОСОБЛИВОСТІ ГАЛУЗЕВОГО РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПОТОКІВ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню особливостей галузевого розвитку міжнародних торговельних потоків у період розгортання глобальних економічних процесів. Розглянуто основні напрями їх трансформаційних змін, що відбуваються під впливом нестабільних гео економічних та політичних відносин між країнами світу.*

***Ключові слова:** галузевий розвиток, міжнародні торговельні потоки, міжнародна торгівля, глобалізація світового господарства.*

Румянцев А.П., д.э.н., профессор кафедры международных экономических отношений и бизнеса факультета международных отношений Национального авиационного университета
Яремович П.П., к.э.н., доцент кафедры экономики и менеджмента Университета современных знаний

ОСОБЕННОСТИ ОТРАСЛЕВОГО РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ТОРГОВЫХ ПОТОКОВ

***Аннотация.** Статья посвящена исследованию особенностей отраслевого развития международных торговых потоков в период развертывания глобальных экономических процессов. Рассмотрены основные направления их трансформационных изменений, происходящих под влиянием нестабильных геоэкономических и политических отношений между странами мира.*

***Ключевые слова:** отраслевое развитие, международные торговые потоки, международная торговля, глобализация мирового хозяйства.*

Rumyantsev A.P., Doctor of Economics, Professor, Professor Department of International Economic Relations and Business Faculty of International Relations National Aviation University
Yaremovich P.P., candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Economics and Management University of Modern Knowledge

PECULIARITIES OF INTERNATIONAL TRADE FLOWS DEVELOPMENT

***Abstract.** The article is devoted to the study of the peculiarities of branch development of international trade flows during the period of the deployment of global economic processes. The main directions of their transformational changes taking place under the influence of unstable geoeconomic and political relations between countries of the world are considered.*

***Key words:** branch development, international trade flows, international trade, globalization of the world economy.*

Актуальність і постановка проблеми. Галузевий розвиток міжнародних торговельних потоків у глобальному економічному просторі має усталену тенденцію до зростання та диверсифікації, що зумовлює необхідність визначення трансформаційних процесів даної сфери світогосподарських зв'язків. Зазначена проблематика має важливе значення для удосконалення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств та організацій, задіяних у міжнародній торгівлі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Тематика міжнародної торгівлі активно обговорюється у вітчизняній та світовій економічній літературі. Зокрема, їй присвячені праці таких авторів, як Вергун В., Заблоцька Р., Мазаракі А., Рогач О., Шнирков О., Філіпенко А., Дюмулен І., Котлер Ф., Кругман П., Портер М. та ін.

Мета дослідження: визначити особливості та головні тенденції галузевого розвитку міжнародних торговельних потоків у світовому економічному просторі, їх трансформаційні процеси в умовах глобальних флуктуацій.

Виклад основного матеріалу. Розвиток міжнародних торговельних відносин відбувається під впливом процесів глобального характеру, що визначають специфіку їх функціонування. Глобальний економічний простір розвивається в умовах зростання взаємозалежності усіх напрямів діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Інтенсифікація міжнародних торговельних зв'язків, їх динамічний розвиток, розширення регіональної й георегіональної співпраці є об'єктивним результатом розвитку глобалізаційних процесів. Галузевий розвиток міжнародних торговельних потоків у глобальному господарстві варто розглядати як сукупність структурних елементів, що забезпечують функціонування та розвиток всіх форм міжнародних торговельних відносин. Функціонування цього процесу сприяє, зокрема, ефективній співпраці суб'єктів господарювання всіх країн світу, налагодженню ділових взаємовідносин у сфері торгівлі товарами і послугами, що позитивно впливає на розв'язання проблем пов'язаних з досягненням ними сталого економічного розвитку.

Економічний розвиток створює нові можливості для інтеграції міжнародних торговельних потоків у процеси світового господарства на основі реалізації порівняльних переваг, що становлять три етапи. По-перше, традиційний розвиток міжнародної торгівлі, що ґрунтується на запасах сировини, комплектуючих, готової продукції в умовах, які об'єктивно регулюються такими бар'єрами як тарифи і квоти. Міжнародна торгівля переважно здійснюється у формі обміну готовими товарами і деякими видами традиційних послуг (транспортно-логістичні, фінансові, туризм, тощо). Через протекціонізм і досить високі транспортно-логістичні витрати міжнародна торгівля залишається обмеженою, а неефективний розподіл міжнародних товарних потоків негативно впливає на її зростання. В цьому контексті міжнародна торгівля буде швидше засобом подолання товарного дефіциту на внутрішніх ринках, ніж інструментом сприяння галузевого розвитку. Цей етап переважав до 1970-х рр. і характеризувався тенденцією створення умов для випереджаючих темпів розвитку зовнішньої торгівлі порівняно з виробництвом у більшості країн світу, та, зокрема триває і в Україні по теперішній час. Проте, тут варто відмітити несприятливу структурну асиметричність зовнішньої торгівлі України. Так, наприклад, у 2018 р. Україна експортувала деревини і виробів з дерева на 1,4 млрд. дол. США, машин і обладнання – на 4,6 млрд. дол. США, а імпортувала відповідно на 0,3 млрд. дол. США і 11,9 дол. США. Ці дані свідчать про те, що наша економіка з огляду на товарну структуру вітчизняного експорту є сировинною [6].

По-друге, на початку 1980-х рр., формується другий етап розвитку міжнародної торгівлі. В цей час відбувається лібералізація капіталу. Міжнародна торгівля стає більш диференційованою, що призводить до більш інтенсивної реалізації порівняльних переваг окремих галузей виробництва. Водночас з'являються регіональні торговельні угоди, а рамки глобальної торгівлі посилюються в правовій інституційній площині (ГАТТТ/СОТ). Відбувається технологічна революція у сфері машинобудування. Створюються транспортні засоби які спроможні перевозити вантажі на великі відстані. Формуються міжнародні господарські логістичні комплекси, що стають основою для міжнародних транспортних коридорів.

По-третє, третій етап порівняльних переваг, що ґрунтується на основі двох попередніх, характеризується посиленням взаємозалежності і взаємодії національних господарств, бурхливим розвитком міжнародних економічних відносин. Темпи зростання міжнародної торгівлі перевищують темпи зростання виробництва, а «звичайна» торгівля доповнюється міжнародною виробничою кооперацією, що робить країни і території своєрідними локаціями процесу глобального виробництва. У цих умовах активізується діяльність міжнародних транснаціональних корпорацій, які створюють виробничі хаби, з метою розвитку відсталих регіонів, консолідації виробництва конкурентоспроможного товару. Світове господарство перетворюється на сукупність потужних інтеграційних систем, що взаємодіють одна з одною [4].

Ватро зазначити, що сьогодні у світовому господарстві спостерігається зростання обміну послугами, які раніше були прив'язані до національних і регіональних ринків, та інтенсифікація мобільності факторів виробництва. Оскільки ці тенденції є доволі усталеними, пріоритет зараз належить географічній та функціональній інтеграції виробництва, розподілу та споживання. Формування інтегрованих мереж міжнародного виробництва створює нові можливості для економічного зростання і висуває інноваційні вимоги з погляду динамічних переваг розміщення виробничих потужностей у певному регіоні.

Зменшення важливості географічної відстані у світогосподарських процесах, посилення взаємозв'язків і взаємозалежності між економіками на локальному та глобальному рівнях спричиняє складний взаємозв'язок між виробничими регіонами в різних масштабах, де матеріальний простір як і раніше відіграє життєво важливу роль з точки зору доступності, гнучкості, пропозиції робочої сили, політичної стабільності.

Відбувається інтенсивна трансформація портів у глобальні хаби, що вказує на те, яку важливу роль відіграє територіальність, що стає критичним фактором можливості розвитку галузевих міжнародних торговельних потоків в умовах перенаселеності та домінування переваг економії на масштабі зовнішньої торгівлі. Диверсифікація міжнародних торговельних потоків, розвиток міжнародних транспортних коридорів, господарських логістичних комплексів, послуг і факторів виробництва, інституціоналізація міжнародної торгівлі (ГАТТ/СОТ), регіональна і георегіональна інтеграції, технологічні зміни в сфері будівництва транспортних засобів, розвиток інноваційних інформаційних технологій сприяли зростанню можливостей реалізації порівняльних переваг новостворених хабів. Ці зміни стимулювали міжнародні компанії інвестувати кошти у нові сфери інноваційного виробництва, з метою досягнення ефективного управління запасами та оптимізації координаційних рішень у ланцюзі сировина-виробник-покупець [3].

Розвиток інноваційних технологій, створення комп'ютеризованих інформаційних систем оброблення даних, просування і зберігання вантажів, телекомунікацій, фінансових послуг, вдосконалення технологій транспортно-логістичного обслуговування, глобальне поширення інтернету призвело до виникнення нових видів послуг. Зокрема, по-перше, відбувається переорієнтація до географічної та функціональної інтеграції виробництва, розподілу та споживання товарів шляхом створення мережових споживчих комплексів, що включають у себе потоки сировинних товарів, комплектуючих і готової продукції, інформації, що, у свою чергу, збільшує роль послуг в управлінні міжнародними товарними потоками. По-друге, формуються нові інституції, які безпосередньо не беруть участь у процесі виробництва і оптово-роздрібною торгівлі, але при цьому несуть відповідальність за управління мережею міжнародних господарських комплексів, якими рухаються товарні потоки. Отже, варто зазначити, що сучасна глобальна економічна система характеризується зростаючим рівнем інноваційного виробництва, інтегрованих послуг, фінансів, галузевих міжнародних товарних потоків.

Сектор послуг сьогодні відіграє важливу роль у світовому господарстві, яка, на нашу думку, у подальшому посилюватиметься. Оцінка важливості сектору послуг у національних економіках, а також загальні масштаби торгівлі послугами донедавна були недооцінені. Емпіричні дослідження проведені Світовим банком свідчать, що послуги роблять більш значний внесок в економічне зростання, ніж інші сектори економіки. Частка послуг у світовому ВВП перевищує 55%; послуги створюють більше 62% робочих місць у всьому світі, а галузь послуг, зокрема транспортно-логістичних, стає важливим сектором економіки країни [1].

Сьогодні транспорт і логістика мають важливе значення для ефективного функціонування новітніх трансформаційних процесів у розвитку галузевих міжнародних торговельних потоків. Фінансовий успіх транспортно-логістичних компаній залежить від конкурентних переваг, якими вітчизняна економіка користується при реалізації своєї конкурентної переваги на світовому ринку товарів і послуг. У даному зв'язку важливим є застосування системного підходу до аналізу розвитку національної економіки на державному рівні, що сприятиме визначенню конкурентних переваг вітчизняних транспортно-логістичних компаній.

Варто зазначити, що в результаті економічної глобалізації в межах транспортно-логістичної галузі відбуваються значні інституційні зміни, такі як організація міжнародних контейнерних перевезень, збільшення значущості портів, кластеризація та аутсорсингова діяльність, створення мережі міжнародних господарських комплексів, розвиток міжнародних транспортних коридорів. На нашу думку, для логістики як для галузі, що характеризується високим рівнем просторової фіксації, ці зміни вказують на зростаючу роль і гнучкість на рівні та в діапазоні інтегрованих міжнародних послуг у вітчизняних виробничих мережах.

Продуктивність логістики впливає на продуктивність в інших галузях економіки. Крім того, логістика стала самостійним сектором у структурі національної економіки. Країни з високим рівнем інтеграції в глобальні та регіональні виробничі мережі відіграють роль глобального та регіонального логістичного і торговельного кластера. Посилення процесів фрагментації виробництва, які є проявом поглиблення міжнародного поділу праці, обумовлює підвищення наукового інтересу до ролі логістики

і перегляд постулату про вторинність попиту на транспортно-логістичні послуги в межах загальної економічної теорії.

В цілому ефективність транспортно-логістичної галузі безпосередньо сприяє досягненню результатів у сфері економічного і соціального розвитку країн шляхом вирішення проблеми зайнятості населення. Зростання кількості робочих місць має суттєве значення в країнах, що розвиваються, де рівень безробіття є доволі високим і більша частина населення може бути повністю відсторонена від легального ринку праці. Транспортно-логістичні операції зазвичай є відносно більш трудомісткими в країнах, що розвиваються, ніж у розвинених країнах, через відмінності в технології виробництва. Хоча сучасні наукові дослідження вказують на те, що в окремих країнах, що розвиваються, особливо в регіоні Південно-Східної та Середньої Азії, Латинської Америки, частка транспортно-логістичної сфери у ВВП суттєво зростала. Слід зазначити, що транспортно-логістична галузь відіграє суттєву роль для країн, що розвиваються, у розвитку міжнародних торговельних потоків в умовах глобальних флуктуацій.

Висновки. Розгляд розвитку галузевої спрямованості міжнародних торговельних потоків дозволяє виокремити наступні особливості цього процесу. По-перше, економічний розвиток створює нові можливості для інтеграції міжнародних торговельних потоків в процеси світового господарства на основі реалізації порівняльних переваг. Традиційний розвиток міжнародної торгівлі, що ґрунтується на запасах сировини, комплектуючих, готової продукції в умовах, які об'єктивно регулюються такими бар'єрами як тарифи і квоти. Лібералізація капіталу сприяла гнучкості міжнародної торгівлі, що призвело до більш інтенсивної реалізації порівняльних переваг окремих галузей виробництва. Посилення взаємозалежності і взаємодії національних господарств, сприяло бурхливому розвитку міжнародних економічних відносин. Темпи зростання міжнародної торгівлі випередили темпи зростання виробництва, а «звичайна» торгівля доповнюється міжнародною виробничою кооперацією, що зробило окремі країни і їх території кластерами глобального виробництва.

По-друге, інтеграція транспортно-логістичних логістичних послуг у глобальні виробничі мережі змінює діапазон і характер цих систем, посилює взаємозалежність між виробничим процесом і рівнем розвитку логістики. В той же час, як економічна ефективність на глобальному рівні вимагає підвищення ефективності від постачальників транспортно-логістичних логістичних послуг, суб'єкти інтегрованих логістичних ланцюгів опиняються в ситуації постійно зростаючої конкуренції.

По-третє, трансформація міжнародних торговельних потоків на сучасному етапі господарської діяльності суттєво впливає на інтенсифікацію розвитку, передусім, експортно-орієнтованих галузей економіки країн світового співтовариства. Це у свою чергу посилює галузеву диверсифікацію міжнародних торговельних потоків та веде до постійного зростання асортименту і обсягів товарів та послуг, що пропонуються споживачам на світовому глобальному ринку.

Література

1. Вергун В.В., Ступницький А.И., Дашкуев М.А. Транспортно–логістичні мережі країн Східноєвропейського економічного простору: тенденції, проблеми та перспективи. Київ. ТОВ «ВАДЕКС», 2016. 205 с.
2. Григорак М.Ю. Інтелектуалізація ринку логістичних послуг: концепція, методологія, компетентність: монографія. Київ: Сік Груп Україна, 2017. 513 с.
3. Заблоцька Р. О. Система інституційного регулювання світової торгівлі послугами : монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2008. 368 с
4. Кругман П.Р., Обсфельд М. Международная экономика. Теория и политика. / Пер с англ.. Под ред.. В.П. Колесова, М.В. Кулакова. – М.: Экономический факультет МГУ, ЮНИТИ, 1997. – 799 С.
5. Портер Майкл. Японская экономическая модель: Может ли Япония конкурировать? / Майкл Портер, Хиротака Такеути, Марио Сакакибара; Пер. с англ.. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 262 с.
6. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt0219_u.htm